

УДК 343.32

Федотов О. А., Начальник ДНДЕКЦ МВС України полковник міліції, к.ю.н.

Поняття та система суб'єктів протидії тероризму в Україні

У статті розглянуто сутність поняття “суб'єкти протидії тероризму в Україні”. З'ясовується етимологічний зміст термінів “суб'єкт”, “суб'єкт права” та “система”. Автором сформульована дефініція поняття “система суб'єктів протидії тероризму в Україні” та наводиться сама система суб'єктів.

Ключові слова: суб'єкт, протидія тероризму, система суб'єктів, тероризм.

В статье рассмотрена сущность понятия “субъекты противодействия терроризму в Украине”. Выясняется этимологический смысл терминов “субъект”, “субъект права” и “система”. Автором сформулирована дефиниция понятия “система субъектов противодействия терроризму в Украине” и приводится сама система таких субъектов.

Ключевые слова: субъект, противодействие терроризму, система субъектов, терроризм.

The article describes the essence of the concept of “counter-terrorism agents in Ukraine.” It turns out the etymological meaning of the terms “subject”, “legal entity” and “system”. The author formulated the definition of the concept “system entities to counter terrorism in Ukraine” and the system itself provides such entities.

Keywords: subject, counter-terrorism, the system entities terrorism.

Вступ. Конституція України проголосила, що Україна є суверена та незалежна, демократична, соціальна, правова держава. При цьому, людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. На жаль, доводиться констатувати, що на сьогодні існують негативні явища, метою яких є посягання на проголошенні вище Конституцією України цінності. У даному випадку мова йде про тероризм – здійснення суспільно небезпечної діяльності, яка полягає в свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортуру, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [2]. Разом із тим, в Україні з метою протидії вищенаведеному суспільно небезпечному явищу свою діяльність здійснюють суб'єкти протидії тероризму.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Варто зазначити, що проблематика протидії такому негативному явищу як тероризм була предметом наукових досліджень таких вчених-правознавців як: В.Б. Авер'янов, С.С. Алексеев, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, І.Л. Бородін, А.І. Берлач, І.В. Бойко, М.А. Василенко, В.М. Гаращук, І.П. Голосніченко, В.М. Горшенев, Є.В. Додін, Р.А. Калюжний, М.В. Коваль, В.К. Колпаков, Є.Б. Кубко, О.В. Кузьменко, Є.А. Лукашова, Д.В. Лученко, А.В. Малько, М.А. Матузов, О.В. Негодченко, В.І. Олефір, В.Ф. Опришко, Р.С. Павловський, Ю.С. Педько, О.П. Рябченко, А.О. Селіванов, М.М. Тищенко, В.М. Шаповал, В.К. Шкарупа, О.М. Якуба та інші. Наукові праці вищенаведених вчених, безумовно, мають важливу науково-практичну цінність, а рекомендації та висновки, що містяться в них, стали приводом для внесення змін у чинне законодавство, що визначає нормативно-правові основи боротьби з таким негативним явищем як тероризм. Разом із тим у вищенаведений сфері залишається ще багато дискусійних питань. Зокрема, не достатньо уваги приділено сутності суб'єктів протидії тероризму в Україні, а також системі таких

суб'єктів. Тому, метою даної статті є встановлення сутності поняття “суб'єкти протидії тероризму в Україні” та надання визначення їх системи.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що визначення поняття “суб'єкти протидії тероризму в Україні” на законодавчому рівні закріплено й задля того, щоб з'ясувати його сутність, необхідним є уяснення змісту складової вищепереліченого поняття – слова “суб'єкт”. Так, слово “суб'єкт” походить від латинського слова “subjectus”, що в перекладі означає те, що лежить в основі, знаходитьться в основі, від sub – під і jacio – кидаю, закладаю основу. Розглядаючи філософські погляди щодо сутності поняття “суб'єкт”, варто зазначити, що ще Аристотель, розглядаючи вищеперелічене поняття, позначає ним й індивідуальне буття, й матерію – неоформлену субстанцію [3, с. 633-644]. При цьому в сучасному значенні слово “суб'єкт” починає вживатися тільки із 17 століття, як позначення психолого-теоретико-пізнавального Я, що протиставляється чомусь іншому – не-Я, предмету, об'єкту, або як позначення об'єктивованого Я, тобто індивіда, котрому протистоїть, протиставляється об'єкт, та котрий направляє на цей об'єкт своє пізнання або дію, – у цьому відношенні він виступає як “суб'єкт пізнання”, “суб'єкт дії” [4, с. 441]. Окрім цього, слід додати, що сучасне трактування поняття “суб'єкт” бере свій початок від Декарта, в якого різке протиставлення суб'єкта й об'єкта виступило вихідним пунктом аналізу пізнання й, зокрема, обґрунтування знання з точки зору його достовірності. Тлумачення поняття “суб'єкт” як активного початку в пізнавальному процесі відкрило шляхи до дослідження умов і форм цього процесу, його суб'єктивних передумов [3, с. 633-644]. Отже, філософія поняття “суб'єкт” тлумачить як людину, як вихідне джерело, епіцентр життєвої та пізнавальної активності – індивідуальної або суспільної. У різних напрямах філософії під суб'єктом розуміють різні сутності: так, в більшості напрямів філософії поняття суб'єкт позначає людину як активне начало соціальних та культурних процесів, пізнання, комунікації [5, с. 199-200].

У сучасній українській мові, використовуючи слово “суб'єкт”, позначають:

- істоту, здатну до пізнання навколошнього світу, об'єктивній дійсності й до цілеспрямованої діяльності;
- людину як об'єкт дослідження;
- особу, групу осіб, організацію й таке інше, яким належить активна роль у певному процесі, акті;
- особу чи організацію як носіїв певних фізичних і психічних якостей [7, с. 1408].

Дивлячись на специфіку представленого дослідження, для нас найбільший інтерес представляє визначення поняття “суб'єкт” з юридичної точки зору. Аналіз юридичної енциклопедичної літератури показав, що в ній оперують терміном “суб'єкт права”, під яким розуміють участника правовідносин як носія юридичних прав та обов'язків [6, с. 860]. Таким чином, можна дійти висновку, що поняття “суб'єкт” розкривається за допомогою таких термінів як “особа”, “учасник”, “група осіб”, що здійснюють певну діяльність, задля чого наділені відповідним обсягом повноважень. При цьому, варто зазначити, що відповідно до ст. 1 Закону України “Про боротьбу з тероризмом” від 20 березня 2003 року боротьба з тероризмом – діяльність щодо запобігання, виявлення, припинення, мінімізації наслідків терористичної діяльності [2]. Вищеперелічене надає нам можливість розкрити сутність поняття “суб'єкти протидії тероризму в Україні” як участників правовідносин в сфері протидії тероризму, які наділені визначенням в законодавстві обсягом прав та обов'язків по запобіганню, виявленню, припиненню та мінімізації наслідків терористичної діяльності.

Встановивши сутність поняття “суб'єкти протидії тероризму в Україні”, здається можливим перейти до вирішення наступного наукового завдання – визначення системи

вищенаведених суб'єктів. Так, слово “система” походить від грецького слова ухуфзэмб або *systema*, що в перекладі означає ціле, що складається з частин; сполучення [4, с. 415; 3, с. 584]. Філософи зауважують, що перші уявлення про систему виникли в античній філософії, яка висунула онтологічні тлумачення системи як упорядкованості та цілісності буття [3, с. 584]. При цьому наголошується на тому, що система – це складне цілісне утворення, внутрішні зв'язки між елементами якого набагато інтенсивніші, ніж між цими елементами та середовищем. Існує кілька підходів до визначення системи:

- сукупність сталих елементів, пов'язаних між собою єдиною структурою;
- сукупність сталих елементів, пов'язаних настільки органічно, що впливаючи на окремі елементи системи, ми змінюємо й інші;
- сукупність сталих елементів, що утворює, так звану системну якість – властивості, що характеризує систему як цілісне утворення, але не притаманні її окремо взятым елементам [5, с. 190];
- сукупність елементів, що у відносинах і зв'язках один з одним, яка утворює певну цілісність, єдність [3, с. 584];
- об'єднання деякого розмаїття в єдине й чітко розчленоване ціле, елементи якого по відношенню до цілого та інших частин займають відповідні їм місця [4, с. 415].

Окрім вищенаведеного, варто зазначити, що в сучасній українській мові слово “система” вживачеться в наступних значеннях:

- порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв'язком частин чого-небудь;
- форма організації, будова чого-небудь (державних, політичних, господарських одиниць, установ тощо);
- сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднуваних за спільнюю ознакою, призначенням;
- будова, структура, що становить єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин [7, с. 1320-1321].

Отже, з аналізу вищенаведених положень можна дійти висновку, що система суб'єктів протидії тероризму являє собою сукупність визначених на рівні законодавства суб'єктів, які взаємодіють між собою з метою запобігання, виявлення, припинення та мінімізації наслідків терористичної діяльності. При цьому, задля розкриття сутності системи суб'єктів протидії тероризму в Україні необхідним є з'ясування сутності та місця в цій системі кожного з них.

Так, відповідно до ст. 4 Закону України “Про боротьбу з тероризмом” організація боротьби з тероризмом в Україні та забезпечення її необхідними силами, засобами та ресурсами здійснюються Кабінетом Міністрів України в межах його компетенції [2]. При цьому варто зазначити, що згідно зі ст. 113 Конституції України, Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади [1]. У контексті досліджуваного питання необхідно зазначити, що Кабінет Міністрів України є не єдиним суб'єктом протидії тероризму серед вищих органів державної влади. Окрім нього до вищенаведених суб'єктів також можна віднести Президента України та Верховну Раду України, які здійснюють нормативно-правове забезпечення такої діяльності, а також мають повноваження щодо створення, реорганізації та ліквідації інших суб'єктів в такій сфері.

Також слід зазначити, що головним органом у загальнодержавній системі боротьби та протидії тероризму виступає Служба безпеки України. При цьому, відповідно до Закону України “Про службу безпеки України” від 25 березня 1992 року Служба безпеки України – це державний правоохранний орган спеціального призначення, який забезпечує

державну безпеку України [8]. Окрім цього, слід додати, що ще одним правоохоронним органом спеціального призначення, на який законодавством України [2] покладено обов'язок щодо безпосереднього здійснення боротьби та протидії з тероризмом у межах своєї компетенції виступає Управління державної охорони. Так, відповідно до Закону України “Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб” від 4 березня 1998 року Управління державної охорони України є державним правоохоронним органом спеціального призначення, підпорядкованим Президентові України та підконтрольним Верховній Раді України, здійснює державну охорону органів державної влади України та посадових осіб, що виражається в реалізації системи організаційно-правових, режимних, оперативно-розшукових, інженерно-технічних та інших заходів, з метою забезпечення нормального функціонування органів державної влади України, безпеки посадових осіб та об'єктів, визначених законодавством [9].

Окрім вищеперечисленого, відповідно до ч. 2 ст. 4 Закону України “Про боротьбу з тероризмом” у межах своєї компетенції, визначеної законами та виданими на їх основі іншими нормативно-правовими актами, участь у боротьбі з тероризмом приймають центральні органи виконавчої влади [2]. При цьому, відповідно до ст. 1 Закону України “Про центральні органи виконавчої влади” від 17 березня 2011 року систему центральних органів виконавчої влади складають міністерства України та інші центральні органи виконавчої влади. Так, міністерство є центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику в одній чи декількох визначених Кабінетом Міністрів України сферах, проведення якої покладено на Кабінет Міністрів України Конституцією та законами України. У свою чергу, інші центральні органи виконавчої влади утворюються для виконання окремих функцій з реалізації державної політики як служби, агентства, інспекції. У разі, якщо більшість функцій центрального органу виконавчої влади складають функції з надання адміністративних послуг фізичним та юридичним особам, центральний орган виконавчої влади утворюється як служба. Якщо більшість функцій центрального органу виконавчої влади складають функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери його управління, центральний орган виконавчої влади утворюється як агентство. Наприкінці, у випадку, якщо більшість функцій центрального органу виконавчої влади складають контрольно-наглядові функції за дотриманням державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, юридичними та фізичними особами актів законодавства, центральний орган виконавчої влади утворюється як інспекція [10].

Варто зазначити, що Закон України “Про боротьбу з тероризмом” як суб'єктів протидії тероризму в Україні центральні органи виконавчої влади поділяє на тих, що безпосередньо здійснюють таку діяльність та тих, які можуть залучатися в разі необхідності до участі в здійсненні заходів, пов’язаних з попередженням, виявленням і припиненням терористичної діяльності. Так, відповідно до вищеперечисленого нормативно-правового акта центральними органами, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції, є [2]:

1) Міністерство внутрішніх справ України (далі МВС України). Відповідно до Положення “Про Міністерство внутрішніх справ України”, що затверджено Указом Президента України від 6 квітня 2011 року № 383/2011, МВС України входить до системи органів виконавчої влади й є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади в формуванні та реалізації державної політики в сфері захисту прав і свобод людини та громадянства, власності, інтересів суспільства та держави від злочинних посягань, боротьби зі злочинністю, розкриття та розслідування злочинів, охорони

громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, безпеки дорожнього руху, а також з питань формування державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [11].

2) Міністерство оборони України (далі Міноборони України). Згідно із Положенням “Про Міністерство оборони України”, що затверджено Указом Президента України від 6 квітня 2011 року № 406/2011, Міноборони України входить до системи органів виконавчої влади й є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади в формуванні та реалізації державної політики з питань національної безпеки в воєнній сфері, сфері оборони та військового будівництва, а також у формуванні державної політики в сферах цивільного захисту, захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятуальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, профілактики травматизму невиробничого характеру, гідрометеорологічної діяльності [12].

3) Центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері цивільного захисту. Як слідує з вищенаведеного, Міноборони України виступає одним з таких центральних органів виконавчої влади. Разом із центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра оборони України, й на який законодавством України покладено завдання із безпосереднього формування та реалізації державної політики в сфері цивільного захисту, виступає Державна служба України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС України). Так, відповідно до Положення “Про Державну службу України з надзвичайних ситуацій”, що затверджено Указом Президента України від 16 січня 2013 року № 20/2013, ДСНС України входить до системи органів виконавчої влади та забезпечує реалізацію державної політики в сферах цивільного захисту, захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій і запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятуальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, профілактики травматизму невиробничого характеру, а також гідрометеорологічної діяльності [13].

4) Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону – Адміністрація Державної прикордонної служби України (далі – Адміністрація Держприкордонслужби України). Так, відповідно до Положення “Про Адміністрацію Державної прикордонної служби України”, що затверджено Указом Президента України від 6 квітня 2011 року № 399/2011, Адміністрація Держприкордонслужби України є центральним органом виконавчої влади, входить до системи органів виконавчої влади та забезпечує реалізацію державної політики в сфері захисту державного кордону й охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [14].

5) Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері виконання кримінальних покарань – Державна пенітенціарна служба України (далі – ДПтС України). Зокрема, згідно з Положенням “Про Державну Пенітенціарну службу України”, що затверджено Указом Президента України від 6 квітня 2011 року № 394/2011, ДПтС України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якої спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра юстиції України, входить до системи органів виконавчої влади та забезпечує реалізацію державної політики в сфері виконання кримінальних покарань [15].

Висновок. Таким чином, з аналізу вищенаведених положень можна дійти наступних

висновків. Під суб'єктами протидії тероризму в Україні слід розуміти учасників правовідносин в сфері протидії тероризму, які наділенні визначенім в законодавстві обсягом прав та обов'язків по запобіганню, виявленню, припиненню та мінімізації наслідків терористичної діяльності. При цьому система суб'єктів протидії тероризму являє собою сукупність визначених на рівні законодавства суб'єктів, які взаємодіють між собою з метою запобігання, виявлення, припинення та мінімізації наслідків терористичної діяльності. Систему суб'єктів протидії тероризму в Україні утворюють вищі державні органи — Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України; правоохоронні органи спеціального призначення — Служба безпеки України та Управління державної охорони України; центральні органи виконавчої влади, на яких законодавством покладено обов'язок щодо безпосередньої протидії тероризму — МВС України, Міноборони України, ДСНС України, Адміністрація Держприкордонслужби, ДПтС України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України : від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Про боротьбу з тероризмом : Закон України : від 20 берез. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 25. — Ст. 180.
3. Філософский энциклопедический словарь / Редкол.: С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичев и др. — 2-е изд. — М. : Сов. энциклопедия, 1989 — 815 с.
4. Философский энциклопедический словарь. — М. : ИНФРА-М, 2012. — 576 с.
5. Петрушенко В. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції. — Львів : "Магнолія 2006", 2011. — 352 с.
6. Великий енциклопедичний юридичний словник / [за ред. Ю. С. Шемшученка]. — К. : Юрид. думка, 2007. — 992 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.] — К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. — 1736 с.
8. Про Службу безпеки України : Закон України : від 25 бер. 1992 р. № 2229-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 27. — Ст. 382.
9. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб : Закон України : від 4 бер. 1998 р. № 16098-BP // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 35. — Ст. 236.
10. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України : від 17 берез. 2011 р. № 3166-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 38. — Ст. 385.
11. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Указ Президента України : від 6 квіт. 2011 р. № 383/2011 // Офіційний вісник України. — 2011. — № 29. — Ст. 1222.
12. Про Положення про Міністерство оборони України та Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України : Указ Президента України : від 6 квіт. 2011 р. № 406/2011 // Офіційний вісник України. — 2011. — № 29. — Ст. 1240.
13. Про деякі питання Державної служби України з надзвичайних ситуацій : Указ Президента України : від 16 січ. 2013 р. № 20/2013 // Офіційний вісник України. — 2013. — № 5. — Ст. 154.
14. Про затвердження Положення про Адміністрацію Державної прикордонної служби України : Указ Президента України : від 6 квіт. 2011 р. № 399/2011 // Офіційний вісник України. — 2011. — № 29. — Ст. 1234.
15. Про затвердження Положення про Державну пенітенціарну службу України : Указ Президента України : від 6 квіт. 2011 р. № 394/2011 // Офіційний вісник України. — 2011. — № 28. — Ст. 1161.